

Εκπαίδευση: Πρακτικές και επινοήσεις χωρίς μέλλον

Θεοδ. Νταλάκα, Παιδαγωγού

Οι εκπαιδευτικές αλλαγές επαναλαμβάνονται μηχανικά και αστόχαστα σε ασύμβατους καιρούς. Η αλλαγή των επικεφαλής της εκπαίδευσης της χώρας αποτελεί άμεση προτεραιότητα για κάθε νέα κυβέρνηση. Επιλέγει νέους Περιφερειακούς διευθυντές εκπαίδευσης με αποκλειστικό κριτήριο την κομματική νομιμοφροσύνη για να σώσει την εκπαίδευση από την ανίκανη ηγεσία του παλαιού καθεστώτος! Η απλή υπεροχή των ψήφων του νέου καθεστώτος προσδιορίζει και την ικανότητα της νέας εκπαιδευτικής ηγεσίας. Οι βασικές δημοκρατικές αρχές και αξίες-δικαιοσύνη, αξιοκρατία, ισότητα, μη αποκλεισμός και διάκριση, σεβασμός στα πρόσωπα κ.ά.-που συνδέονται στενά με τη φύση και την αποστολή της παιδείας- αγνοούνται. Η κατανομή τιμών και αξιωμάτων με τέτοια κριτήρια ακυρώνει το όραμα του σχολείου για τη δημιουργία μιας κοινωνίας λιγότερο ανεκτικής στην ανισότητα και την αδικία και, κατά συνέπεια, αφαιρεί την πολιτική διάσταση του σχολείου. Πρόκειται για επιλογές που αναβιώνουν πρακτικές οθωμανικής παράδοσης, που εμποδίζουν την ανάπτυξη προσωπικής και επαγγελματικής εξέλιξης, πράγμα που έχει συνέπειες για την κοινωνική ευημερία.

Η εμμονή σε μηχανικές επιλογές στην εκπαίδευση είναι συνέπεια της κομματικής τύφλωσης που εμποδίζει τη διάκριση ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και στους άλλους θεσμούς (π.χ. στρατιωτικούς, προστασίας του πολίτη κ.ά.). Οι εκπαιδευτικοί υπηρετούν επιστήμες και είναι φυσικό η σκέψη και η δράση τους να κατευθύνονται από κανόνες και αρχές (π.χ. μέθοδοι, κριτήρια ελέγχου της αλήθειας κ.λ.π.) που συνδέονται μ' αυτές. Εξάλλου, έχουν και δυνατότητες ελευθερίας για προσαρμογή του περιεχομένου της διδασκαλίας στις ιδιαιτερότητες των διδασκομένων και του περιβάλλοντος μάθησης.

Η επιλογή της ηγεσίας της εκπαίδευσης με βάση εξωεκπαιδευτικά κριτήρια είναι φυσικό να πληγώνει τις επαγγελματικές ευαισθησίες και φιλοδοξίες των εκπαιδευτικών, να διαβρώνει το ηθικό τους, να αδρανοποιεί και να αποστασιοποιεί από το έργο τους.

Η διαιώνιση παρόμοιων κριτηρίων αποκαλύπτει αδυναμία των κομμάτων να αντιληφθούν ότι βρίσκονται πολύ μακριά από τη φάση της ωριμότητας στην οποία βρίσκεται σήμερα η κοινωνία γενικότερα. Οι επιλογές με τέτοια κριτήρια προσβάλλουν τη συλλογική συνείδηση σε βαθμό που δεν την προσβάλλουν πράξεις που είναι τυπικά εγκληματικές! Ερμηνεύονται ως απόδειξη ενθρόνισης της φαυλοκρατίας στον πυρήνα του κράτους, πράγμα που οδηγεί ουσιαστικά στην αδιαφορία των πολιτών, αν όχι και σε εχθρότητα, απέναντί του.

Τέλος, κομματικοποίηση της ηγεσίας της εκπαίδευσης στην επικράτεια περιορίζει αφάνταστα την παιδευτική ακτινοβολία της. Κι αυτό συμβαίνει σε μια συγκυρία που η ηγεσία της εκπαίδευσης θα πρέπει να εμπνέει όχι μόνο όλους τους εκπαιδευτικούς, αλλά και όλους τους θεσμούς-πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικοπολιτισμικούς-για να προκύψει μια παιδαγωγούσα κοινωνία που θα ενισχύει και θα συμπληρώνει το έργο του σχολείου.

Η επινοήση είναι πράγματι απροσδόκητη. Αναφέρεται στην ανάδειξη Δ/ντών σχολείων με ψήφο του διδακτικού προσωπικού. Η επινοήση αυτή δεν έχει προηγούμενο στην ιστορία της γενικής μας εκπαίδευσης και αμφιβάλω αν ισχύει κάπου αλλού στην εποχή μας. Έχω τη γνώμη ότι θα παραμείνει μοναδική και ανεπανάληπτη στη βαθμίδα αυτή της εκπαίδευσης. Σκέπτομαι πως αν το εκπαιδευτικό σύστημα ήταν αποκεντρωμένο, καμιά τοπική κοινωνία δεν θα πρότεινε την ανάδειξη Διευθυντή μέσω ψηφοφορίας των εκπαιδευτικών. Ο φωτισμένος Δήμαρχος του Βόλου επέλεξε (1908) ως Διευθυντή του Ανώτερου Δημοτικού Παρθεναγωγείου τον Αλέξανδρο Δελμούζο του οποίου το παιδαγωγικό έργο έμελλε να αποβεί σταθερό σημείο αναφοράς της παιδαγωγικής θεωρίας και πράξης.

Η πρόσφατη παιδαγωγική έρευνα στην Αγγλία διαπίστωσε πως δέκα από τα καλύτερα σχολεία της χώρας είχαν ως κοινό χαρακτηριστικό την υψηλή ποιότητα ηγεσίας. Η διαπίστωση αυτή οδήγησε αρχικά στην καθιέρωση ειδικού επαγγελματικού προσόντος (National Professional Qualification) εθνικού επιπέδου για διευθυντές σχολείων και, στη συνέχεια, στην ίδρυση Εθνικού Κολλεγίου για την προπαρασκευή τους. Στη Σκωτία η ποιότητα ηγεσίας των σχολείων αποτελεί

τον θεμέλιο λίθο της εκπαιδευτικής της πολιτικής. Καθιέρωσε την εφαρμογή προγράμματος διευθυντών σχολείων, καθώς και προγράμματα επαγγελματικής εξέλιξης για τους υπηρετούντες διευθυντές. Στη Γαλλία οι διευθυντές σχολείων επιλέγονται από αλληπάλληλες επιτροπές και, στη συνέχεια, παρακολουθούν προγράμματα θεωρίας και πράξης γύρω από ζητήματα βελτίωσης της ποιότητας του έργου του σχολείου. Στη Φινλανδία η ανάληψη θέσης διευθυντή σχολείου προϋποθέτει την κατοχή τίτλων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού επιπέδου στη διοίκηση και στη διεύθυνση του σχολείου και άλλα εχέγγυα που σχετίζονται με τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών πολιτικών για τη συνεχή εξέλιξη του σχολείου. Τέλος, οι διευθυντές στα ευρωπαϊκά σχολεία των Βρυξελλών επιλέγονται από αλληπάλληλες εθνικές και ευρωπαϊκές επιτροπές.

Οι παραπάνω αναφορές πείθουν, νομίζω, ότι η ποιότητα της ηγεσίας των σχολείων αποτελεί κλειδί για την εξέλιξη των εκπαιδευτικών και την εσωτερική μεταρρύθμιση των σχολείων. Η διαδικασία της κάλυψης σχετίζεται με τη διαχείριση μάλλον παρά με το μετασχηματισμό του πολιτισμού του σχολείου και τη βελτίωση του έργου του, που απαιτεί η κοινωνία της γνώσης. Στις σημερινές συνθήκες οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να διδάσκουν με τον τρόπο που έχουν διδαχτεί οι ίδιοι. Ούτε τα σημερινά παιδιά μοιάζουν με τα παιδιά της εποχής τους.

Η υψηλή ποιότητα ηγεσίας των σχολείων απαιτεί προπαρασκευή και συνεχή εξέλιξη ώστε το σχολείο να παιδαγωγεί τόσο με την παρουσία του ως κοινωνικού θεσμού, όσο και με την ποιότητα του περιεχομένου μάθησης, των διαδικασιών και της αξιολόγησης στις αίθουσες διδασκαλίας. Το σχολείο είναι «το μέσο που εκπέμπει το μήνυμα» (Μ. Μακλούαν). Είναι ο πρώτος κοινωνικός θεσμός που γνωρίζουν όλα τα παιδιά στη ζωή τους. Με την παρουσία του, τον τρόπο οργάνωσης του χρόνου, του χώρου και των ανθρώπινων σχέσεων δημιουργεί βιώματα, που επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη των χαρακτηριστικών του ανθρώπου και του πολίτη. Το πρότυπο της ηγεσίας που προβάλλει επηρεάζει τον τρόπο ηγεσίας των εκπαιδευτικών στις αίθουσες διδασκαλίας. Θα πρέπει, επιπλέον, να αποτελεί και πρότυπο για την οργάνωση και λειτουργία των άλλων κοινωνικών θεσμών.

Στο εσωτερικό του σχολείου η εργασία θα πρέπει να κατευθύνεται από ένα πλαίσιο σκοπών και προτεραιοτήτων, που προσανατολίζει τη σκέψη και τη δράση των εκπαιδευτικών στη συνεχή βελτίωση των διαδικασιών και των αποτελεσμάτων του σχολείου και, κυρίως, τη διεύρυνση της κοινωνικής και οικονομικής δικαιοσύνης. «Η ποιότητα ενός εκπαιδευτικού συστήματος περνάει μέσα από τη βελτίωση της ποιότητας των σχολείων», υπογραμμίζει ο καθηγητής Χαρ. Κωνσταντίνου.

Η άμεση εμπειρία αλλά και τα αποτελέσματα των επιδόσεων των σχολείων μας διευρύνουν τη δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης σχετικά με την ποιότητα της παιδείας μας, ενώ οι υπεύθυνοι δεν φαίνεται να ανησυχούν. Οι Περιφερειακοί διευθυντές απολογούνται μόνο στα κομματικά τους αφεντικά, ενώ οι διευθυντές των σχολείων στους ψηφοφόρους τους! Η αξιοποίηση των σχολικών συμβούλων δεν φαίνεται να απασχολεί την πολιτική ηγεσία. Το υπουργείο Παιδείας δεν προσφέρει καμιά συγκεκριμένη πληροφορία ούτε για την αξία των γνώσεων, που διδάσκει το σχολείο, ούτε για τις επιδόσεις των σχολείων που απαιτεί ο δημοκρατικός διάλογος με τους γονείς και την κοινωνία. Ποιος λογοδοτεί στην κοινωνία;

Κλείνω το σημείωμα αυτό με μια μελαγχολική διαπίστωση. Στα 1917 ο Ελ. Βενιζέλος συνόψιζε το έργο για την παιδεία λέγοντας: «Εθέσαμε τα θεμέλια ενός μεγάλου έργου. Εύχομαι να έλθει εις αίσιον πέρας για το καλό του έθνους». Άργησε μισό περίπου αιώνα, αλλά οδήγησε στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Γ. Παπανδρέου, που αφιέρωσε «εις δόξαν της ιστορίας». Ο υφυπουργός του, Λουκής Ακρίτας, ανέμενε από τους εκπαιδευτικούς να δημιουργήσουν «όχι απογόνους, αλλά προγόνους του ελληνισμού». Στον αιώνα μας, τα πεπραγμένα στην εκπαίδευση δεν έχουν τη διάσταση του μέλλοντος της κοινωνίας, αλλά ούτε της εκπαίδευσης. Η μετατόπιση βέβαια από συγκεκριμένες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις, για λόγους πρόσκαιρου εντυπωσιασμού και ψευδαισθήσεων, σε παρεμβάσεις με προοπτική εξέλιξης, διεύρυνσης και αναπροσανατολισμού, προϋποθέτει μεταρρύθμιση σκέψης!